

“Het is ontzettend moeilijk je iets nieuws eigen te maken zolang je vasthoudt aan ‘het oude’.”

Als kind bestond zijn enige opleiding, naast de pianolessen van zijn moeder, uit vele, lange boswandelingen met zijn oom. Wandelingen waarop die oom hem stimuleerde vragen te stellen en zich over de dingen te verwonderen. En inderdaad - als er iets is wat als een rode draad door het leven van Ervin Laszlo lijkt te lopen, is het een grenzeloze nieuwsgierigheid. Een honger naar antwoorden op grote levensvragen - die hij aanvankelijk bevredigde door het verslinden van stapels boeken in treinen, vliegtuigen en hotelkamers. Ervin Laszlo groeide op als wonderkind. Een jongen die op vijfjarige leeftijd werd ‘ontdekt’ als pianist in de dop; al op zevenjarige leeftijd werd toegelaten tot de *Franz Liszt Academy*, om op negenjarige leeftijd te debuten in het Boedapester Philharmonisch Orkest. Op vijftienjarige leeftijd was zijn faam al zo groot dat recensenten hem rekenden tot de grote concertpianisten van zijn tijd. Een belangrijk keerpunt in zijn leven werd een recital in Den Haag, in 1961. In zijn boek *Kosmische Visie* zegt hij er dit over: “Na een geslaagd concert in Den Haag zat ik ‘s avonds laat te dineren met een Nederlander die dezelfde vragen ter sprake bracht die mij zo fascineerden. Ik raakte met hem in gesprek en het draaide erop uit dat hij mij vergezelde naar mijn hotelkamer, waar ik hem de aantekeningen liet zien die ik altijd bij mij had. Hij trok zich terug in een hoek en begon te lezen. Kort daarna was hij verdwenen. Ik maakte me zorgen, want ik had geen kopieën gemaakt. De volgende ochtend zag ik hem weer, hij had mijn aantekeningen onder de arm. Hij stelde zich voor als redacteur van de Nederlandse uitgeverij Martinus Nijhoff en kwam met het voorstel er een boek van te maken.” Laszlo realiseert zich dat zijn zoeken naar zin en betekenis meer is dan een hobby. Hij stort zich op elke snip wetenschappelijke informatie. “Ik wilde de betrouwbaarste antwoorden die er te vinden waren.” De ene na de andere discipline spit hij door op zoek naar ‘klompjes goud’. En wat hij boven water haalt, brengt hij vervolgens weer in verband met vondsten op andere terreinen. “Ik leerde steeds beter snel en efficiënt nuttige informatie uit te ziften.”

Aanvankelijk zonder de bedoeling zijn ontdekkingen te publiceren. “Ik wilde alleen voor mezelf begrijpen waar het in de wereld en het leven allemaal om draait.” In de jaren zestig komt er een einde aan zijn muzikale loopbaan. Met schrik realiseert Laszlo zich tijdens een recital dat hij niet weet of een ‘herhaling’ nu wel of niet is gespeeld. En dan gaat het hard: in veertig jaar tijd zullen zeventig boeken verschijnen van zijn hand. Universiteiten vragen hem colleges te komen geven. En al die jaren blijft hij zijn oorspronkelijke werkwijze trouw. “Hoewel academici in iedere universiteit onder grote druk staan om binnen het begrensde territorium van hun eigen discipline te blijven, week ik geen moment af van mijn overtuiging dat er overal in de wereld betekenis valt te ontdekken, en dat je je daarom nooit moet beperken tot één specialisatie.” In de jaren zeventig trekt een van Laszlo’s boeken de aandacht van Aurelio Peccei, de oprichter van de Club van Rome. Laszlo maakt in dat boek duidelijk waarom de oude landsgrenzen kunstmatig aanvoelen. “De echte grenzen zijn die van de aarde en de biosfeer.” Van het een komt het ander. Hij belandt op het hoofdkantoor van de Verenigde Naties in New York; in 1993 gevolgd door de oprichting van de Club van Boedapest, ondersteund door een groot aantal kunstenaars, denkers en politici van formaat. Van Desmond Tutu, Vaclav Havel en Richard von Weizsäcker tot Mikhail Gorbatsjov, de Dalai Lama en Jane Goodall. De Club van Boedapest wil een nieuwe vorm van denken stimuleren, vanuit de overtuiging dat de ‘verandering’ niet uit de politiek te verwachten is, maar van onderop moet komen. Het nu volgende interview met Ervin Laszlo vond in de zomer van 2004 plaats in de vorm van een telefonisch gesprek tussen Amsterdam en Toscane - waar Laszlo sinds de jaren zeventig met zijn vrouw woont.

ADOLESCENTEN

In een belangrijke Nederlandse krant, NRC-Handelsblad, stond onlangs een bijdrage van een bekende dichter/schrijver, Willem van Toorn. Hij

bekritiseert het economische denken van Nederlandse regeringen vanaf de jaren zeventig. Wat al die jaren heeft ontbroken, zegt Van Toorn, is een toekomstvisie: gedachten over hoe ons land er over vijftig jaar uit moet zien; hoe we het best kunnen streven naar ontplooiing van mensen, ook in spirituele zin. Is dat niet precies wat u hoopt te bereiken met de Club van Boedapest?

Ervin Laszlo: “Dat klopt. Maar het ontbreken van een toekomstvisie is niet typisch Nederlands, hoor. Je ziet het in praktisch elk land: een kortetermijndenken dat niet erg ver vooruit kijkt en een geloof dat technologie de problemen wel zal oplossen. Alleen heeft het in mijn ogen weinig zin te wijzen op een gebrek aan politieke wil. Er zal iets wezenlijks moeten veranderen in het bewustzijn van mensen, in hele bevolkingen - in wat mensen belangrijk vinden, in waar ze hun prioriteiten leggen. Albert Einstein legde de vinger een halve eeuw geleden al op de zere plek. Hij zei: “Je kunt een probleem niet oplossen vanuit hetzelfde soort denken dat tot het probleem heeft geleid.” Een koerswijziging kan alleen vanuit een nieuw soort denken komen. We leven in een democratische samenleving. De sleutel tot verandering ligt in het denken van het individu.”

Een vijftigjarige heeft andere ambities dan een vijftienjarige. Is het denkbaar dat ook een samenleving een leeftijd heeft?

“Absoluut. We gedragen ons in feite als adolescenten die hun spierkracht en seksualiteit aan het ontdekken zijn. Dat kost een paar jaar. De veranderingen die we als maatschappij meemaken liggen op economisch en technologisch terrein. Maar ze worden ook in relatief korte tijd plaats. In anderhalve eeuw hebben we een enorme macht over onze omgeving gekregen. En ook wij hebben moeite daarmee om te gaan.”

We zijn nog niet volwassen?

“We missen de rijpheid om boven de korte termijn uit te denken. We zullen de bereidheid moeten opbrengen om iedereen op aarde een minimumniveau van menselijke waardigheid en welzijn te garande-

ren - zonder grote groepen mensen en ideeën van ontwikkeling uit te sluiten.”

CLUB VAN BOEDAPEST

U bent oprichter en voorzitter van de Club van Boedapest, met daarin tal van grootheden op het gebied van kunst, wetenschap, religie en cultuur. Herinnert u zich het moment dat u voor het eerst heel helder de noodzaak zag om een dergelijk gezelschap bijeen te brengen?

“Jazeker. Het idee kwam op in 1978 in Rome. We hadden de tiende verjaardag van de Club van Rome gevierd en tal van belangrijke politici hadden op die bijeenkomst gesproken en soms briljante speeches ten beste gegeven. Het was al na middernacht toen ik naar mijn hotel terugliep, samen met Aurelio Peccei, de president van de Club van Rome. Ik vroeg hem of hij het gevoel had dat er nu echt iets zou veranderen. Hij zei: “Waarschijnlijk niet. Ondanks alle mooie woorden, verandert er in de praktijk toch altijd weinig.”

“Op dat nachtelijke uur, in Rome, vroegen we ons af, wat wij zouden kunnen bijdragen. We dachten dat het belangrijk zou kunnen zijn mensen in het hart te raken. Misschien, veronderstelden we, moet het helemaal niet via de weg van de politiek, maar juist vanuit de burger, van onderop. Als kiezers een andere weg inslaan, zullen politici moeten volgen. Peccei stelde me de vraag of ik als musicus geen kunstenaars zou kennen, mensen met een spirituele invalshoek, die de Club van Rome zouden kunnen verrijken. Maar - wierp ik tegen - wat voor verschil zouden die paar kunstenaars maken?”

“En toen kwam het idee op een zusterorganisatie op te richten: een club van schrijvers en kunstenaars naast de Club van Rome. “Schitterend”, zei hij. “Regel dat.” Maar vervolgens duurde het nog vele jaren voor het idee concreet handen en voeten kreeg. Peccei zelf was al overleden toen ik ons oude idee ter sprake bracht op een grote conferentie in Boedapest. De volgende morgen kreeg ik een telefoontje van de Hongaarse minister-president, die aanwezig was geweest, en die me alle middelen toezegde die ik nodig had. Zo is de Club van Boedapest ontstaan.”

U zegt dat we niet moeten ‘wachten’ totdat er van ‘bovenaf’ een wezenlijke verandering op gang komt, maar dat we van ‘onderaf’ moeten beginnen. Het klassieke bezwaar is dan dat dergelijke speldenprikken geen gewicht hebben. Als u vanavond een voordracht zou moeten houden, met welke voorbeelden zou u uw publiek dan proberen te overtuigen dat kleinschalige initiatieven zin hebben?

“Maar ik denk niet dat het speldenprikken zijn. Niets is zo krachtig als een boodschap op het moment dat de tijd er klaar voor is. Een klassiek voorbeeld van zo’n van onderen begonnen initiatief is natuurlijk de Russische Revolutie. De milieubeweging uit de jaren vijftig/zestig is een recenter voorbeeld, begonnen rond eenlingen als Rachel Carson. De vredesbeweging in reactie op de oorlog in Irak is weer een ander voorbeeld. Ook de groeiende belangstelling voor alternatieve geneeskunde is van onderop ontstaan.”

Albert Einstein legde de vinger een halve eeuw geleden al op de zere plek. Hij zei: “Je kunt een probleem niet oplossen vanuit hetzelfde soort denken dat tot het probleem heeft geleid.”